קרוב להאכיל את ישראל קדשים בחוץ מקולס אין שאין מקולס לא אמרי מקולס [א]לא שנא אמר לא שנא לא אמר שאינו מקולס פירש אין לא פירש לא רב אחא מתני לה להא מתני' [א]כר' שמעון מתקיף לה רב ששת בשלמא למאן דתני לה כרבי יוסי ניחא אלא למאן דמתני כר' שמעון מי ניחא [ב]והתנן רבי שמעון פוטר שלא התנדב כדרך המתנדבים אמר ליה רבינא לרב אשי ומאן דמתני לה כר' יוסי מי ניחא והאמר רבא [ג]רבי שמעון בשיטת רבי יוסי אמרה דאמר [ד]אף בגמר דבריו אדם נתפס מאי לאו מדרבי שמעון סבר לה כר' יוסי רבי יוסי נמי סבר לה כרבי שמעון לא רבי שמעון סבר לה כר' יוסי ולא רבי יוסי סבר לה כר' שמעון איבעיא להו תודוס איש רומי גברא רבה הוה או בעל אגרופין הוה ת"ש עוד זו דרש תודוס איש רומי מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו [עצמן] על קדושת השם לכבשן האש נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעים ומה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתיב בהו [1]ובאו [ועלו] בביתך [וגו'] ובתנוריך ובמשארותיך אימתי משארות מצויות אצל תנור הוי אומר בשעה שהתנור חם אנו שמצווין על קדושת השם על אחת כמה וכמה רבי יוסי בר אבין אמר מטיל מלאי לכיס של תלמידי חכמים היה דאמר ר' יוחנן כל [ה]המטיל מלאי לכיס תלמידי חכמים זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנא' [2]כי בצל החכמה בצל הכסף:

מתני' [ב]מקום שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הכפורים מדליקין מקום שנהגו שלא להדליק אין מדליקין [ג]ומדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמבואות האפלים ועל גבי החולים:

גמ' תנא [ו]בין שאמרו להדליק ובין שאמרו שלא להדליק שניהן לדבר אחד נתכוונו אמר רב יהושע דרש רבא [3]ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ וגו' בין שאמרו להדליק ובין שאמרו שלא להדליק שניהם לא נתכוונו אלא לדבר אחד אמר רב יהודה אמר שמואל אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת הואיל ותחלת ברייתו הוא אמר ליה ההוא סבא ואיתימא רבה בר בר חנה [ז]ישר וכן אמר רבי יוחנן עולא הוה רכיב חמרא ואזיל והוה שקיל ואזיל רבי אבא מימיניה ורבה בר בר חנה משמאליה אמר ליה רבי אבא לעולא ודאי דאמריתו משמיה דרבי יוחנן אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת הואיל ותחלת ברייתו הוא הדר עולא חזא ביה ברבה בר בר חנה בישות א"ל אנא לאו אהא אמרי אלא אהא אמרי דתני תנא קמיה דרבי יוחנן ר"ש בן אלעזר אומר [ח]יום הכפורים שחל להיות בשבת אף במקום שאמרו שלא להדליק מדליקין מפני כבוד השבת ועני רבי יוחנן בתריה וחכמים אוסרים א"ל עדא תהא קרי עליה רב יוסף [4]מים עמוקים עצה בלב איש

ואיש

רש"י

קרוב להאכיל. דומה לקדשים: **שאינו מקולס לא.** וקשיא לרב דאמר בשר גרילא מיחלף בפסח: **ומשני מקולס.** אע"ג דלא אמר בשר זה לפסח ולא מזכיר עליו את השם אסור אבל שאינו מקולס אמר הרי בשר זה לפסח אסור משום דנראה כקורא שם: **רב אחא מתני לה להא מתני'.** דתודוס: **כר' שמעון.** אמר רבי שמעון תודוס איש רומי כו': **רבי שמעון פוטר.** כלומר הרי עלי מנחה מן השעורים דתנן במנחות (קג.) מביא מן החיטין דכיון דאמר הרי עלי מנחה תפוס לשון ראשון ומנחה אינה באה מן השעורין נדבה הלכך יביא מן החיטין ורבי שמעון פוטר דאמר אף בגמר דבריו אדם נתפס ונדבק ודעתו לכל מה שמוציא בפיו ולמנחת שעורין נתכוין וסבור שאדם יכול להתנדב ולהביא כן ולפיכך אין בדבריו כלום. והאי מאכיל גדי מקולס נמי מאי קרוב לקדשים בחוץ איכא הלא מחיים לא קרא עליו שם פסח ואפילו היה קורא לו שם בשעת צלייה שלא כדרך המקדישין הוא ואין השם חל עליו: **ר' שמעון.** דפטר באומר מנחה מן השעורים ולא חייביה משום תפוס לשון ראשון בשיטת רבי יוסי אמרה דאמר במסכת תמורה (דף כה:) אף בגמר דבריו אדם נדבק ונתפס כלומר תופס הוא את גמר דבריו דתנן הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים הרי זו תמורת עולה דברי ר"מ דאמר תפוס לשון ראשון רבי יוסי אומר אם לכך נתכוין תחלה הואיל ולא הוה אפשר ליה להוציא שני שמות כאחד ועל כרחו הוציא זה אחר זה דבריו קיימין ותרעה עד שתסתאב ותמכר ויביא בדמי חציה עולה ובדמי חציה שלמים: **מאי לאו מדרבי שמעון סבר לה כרבי יוסי.** בתפישת גמר דברים: **ר' יוסי סבר לה כר' שמעון.** במתנדב שלא כדרך המתנדבים דלא אמר כלום והיא דתודוס לא מתוקמא כר' יוסי: ה"ג **לא ר"ש סבר לה כר' יוסי ולא רבי יוסי סבר לה כרבי שמעון.** והכי פירושא לא היא כדאמרת אלא רבי שמעון סבר לה כרבי יוסי דאף בגמר דבריו נתפש דעת האדם והוה ליה מתנדב שלא כדרך מתנדבין ורבי שמעון סבר הואיל ושלא כהוגן התנדב אין בדבריו כלום אבל רבי יוסי לא סבר כרבי שמעון במתנדב שלא כדרך המתנדבין דלא אמר כלום אלא חיובי מחייב ליה להביא מנחת חיטין ולאו משום תפוש לשון ראשון אלא משום דאין אדם מוציא דבריו לבטלה. וגבי גדי מקולס נמי אע"ג דשלא כדרך המקדישין הוא הוה ליה קרוב להאכיל קדשים בחוץ דאי הוה אמר עליה הרי זה לפסח אמרי לדמי פסח קאמר: **גברא רבה הוה.** ומפני כבודו לא גזרו עליו נדוי: **או בעל אגרופין.** ומפני היזקא: **ועוד זו דרש.** אלמא גברא רבה הוה: **מה ראו.** שלא דרשו (א) וחי בהן ולא שימות בהן [יומא פה:]: **מטיל מלאי.** נותן סחורה לתלמידי חכמים להשתכר בה: **בצל החכמה.** במחילת החכמה יכנס זה שהנהו מנכסיו: **מתני' מקום שנהגו להדליק את הנר.** בגמרא מפרש טעמא: **גמ' בין שאמרו להדליק.** אותן שנהגו להדליק והנוהגין שלא להדליק לא נתכוונו אלא לדבר אחד להפריש עצמו ממשכבי אשה האומרים להדליק משום דאין אדם משמש מטתו לאור הנר והאומרים שלא להדליק סוברים כשהנר דולק רואה את אשתו ומתאווה לה: **יישר.** שפיר קאמרת. וכן א"ר יוחנן ולא גרסינן יישר: **ודאי דאמריתו כו'.** אמת הדבר ששמעתי עליכם שאתם אומרים משמיה דר' יוחנן הכי: **הדר עולא חזא ביה ברבה בר בר חנה בישות.** נסתכל בו בפנים זועפות כלומר אתה אמרת בשם רבי יוחנן והוא לא אמר כן אלא אף במוצאי יוה"כ מברכין עליו הואיל ודבר חדש הוא שנאסר בו כל היום ועכשיו נהנה ממנו: **אלא אהא אמרי להו.** משמיה דרבי יוחנן דענה אחר התנא וחכמים אוסרין להדליק את הנר אף ביום הכפורים שחל להיות בשבת עד מוצאי שבת ולא הזכרתי שמו של ר' יוחנן על אור במוצאי שבת אלא בזו והם סבורים שעל דבר ברכת האור הזכרתי שמו: **עדא תהא.** זאת תהיה. בזו אני מודה שאמרה רבי יוחנן: [ט]**זה עולא.** [י]שהבין מדבריו של רבה בר בר חנה טעות ותפס ביה בישות ושתק דבריו שלא אמר לו כלום והיינו עצה בלב איש דנקיט ליה בלביה ולא אמר לו למה אמרת כך:

ואיש

תוספות

רבי שמעון בשיטת רבי יוסי אמרה דאמר אף בגמר דבריו וכו'. אע"ג דלר' יוסי חיילי תרוייהו היינו משום דתרי מילי קאמר ואינם פירוש זה לזה אבל הכא מן השעורים הוא פי' מה שאמר הרי עלי מנחה וכיון דאף בגמר דבריו אדם נתפס מבטלים להא דאמר בתחלה הרי עלי מנחה ואפי' אם אמר אילו הייתי יודע שאין נודרין כך לא הייתי נודר כך אלא כך דהיינו טעמא דרבנן דאזלינן להו לשון ראשון ולא הוי נדר ופתחו עמו כי אמר אילו הייתי יודע כו' כדאמרינן בהמנחות והנסכים (מנחות קג.): **מה** ראו חנניה מישאל ועזריה. פ"ה מה ראו שלא דרשו וחי בהם ולא שימות בהם וקשה דהא בפרהסיא הוה ומסקינן בסנהדרין (דף עד.) דלכולי עלמא בפרהסיא חייב למסור עצמו אפילו אמצוה קלה ומפר"ת דצלם זה שעשה נבוכדנצר לאו ע"ז הוה אלא אינדרטא שעשה לכבוד עצמו ולכך קאמר מה ראו וכן משמע מדכתיב לאלהך לית אנחנא פלחין ולצלם דדהבא לא נסגוד משמע דאלהא דידיה וצלמא תרי מילי נינהו ואתי נמי שפיר הא דאמרינן באלו נערות (כתובות לג:) אלמלי נגדו לחנניה מישאל ועזריה פלחו לצלמא ואי ע"ז הוה ח"ו שהיו משתחוים לו ומיהו לשון פלחו לא אתי שפיר ור"י מפרש מה ראו שלא ברחו שהרי קודם המעשה היו יכולים לברוח כמו שעשה דניאל כדאמר בחלק (סנהדרין צג.) ג' היו באותה עצה: **אין** מברכין על האור אלא במוצאי שבת. הקשה ה"ר יוסף למה אין מברכין בכל שעה שנהנה ממנו דאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה ותירץ דה"מ כשגופו נהנה אבל שאר הנאה לא ואף על גב דמברכין על אור השמש בכל יום היינו משום שמתחדש בכל יום:

אלה

עין משפט נר מצוה

לה א מיי' פ"ח מהל' מצה הלכה יא א"ח סימן תסט בהגה"ה:

לו ב מיי' פ"ג מהל' שביתת עשור הלכה י טוש"ע א"ח סי' תרי סעיף א:

לז ג שם סעיף ג:

לח ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף א:

◆

רבינו חננאל

ופרקינן גדי מקולס אפילו בסתמא שלא יזכיר לפסח אסור, אבל בשר שאינו מקולס ראשו על כרעיו ועל קרבו, אם הזכיר עליו לפסח אסור, סתמא מותר. אמר רב פפא ודוקא בשר כי האי גונא אסור, אבל חטים ואפילו אומר חטים הללו לפסח מותרין, מ"ט חטים דמינטרן לפסח קאמר. איכא דמתני להא דרבי יוסי הכי, א"ר שמעון הנהיג תודוס איש רומי לאכול כו'. ואתקפינן בשלמא למאן דמתני לה כרבי יוסי, חייש ר' יוסי בכי האי גונא, אלא למאן דמתני לה כר' שמעון מי חייש ר' שמעון כי האי גונא, והתנן בסוף מנחות הרי עלי מנחה מן השעורים יביא מן החטים, קמח יביא מן הסלת כו', עד רבי שמעון פוטר שלא התנדב כדרך המתנדבין. הנה מי שאמר כגון זה בשר זה לפסח לא חייש ליה דהא אין אדם מתנדב בשר לקרבן. ולר' יוסי מי ניחא, והאמר רבא רבי שמעון בשיטת רבי יוסי דסבר בגמר דבריו אדם נתפס אמרה, דתנן הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים, הרי זו תמורת עולה דברי רבי מאיר. אמר רבי יוסי אם לכך נתכוון מתחלה אע"פ שאי איפשר לקרות שני שמות כאחד דבריו קיימין. ואוקימנא לרבי יוסי דאמר אף בגמר דבריו אדם נתפס. לאו מדרבי שמעון סבר לה כר' יוסי ר' יוסי נמי יכו'. ואסיקנא תודוס איש רומי חכם היה ומטיל מלאי בכיס תלמידי חכמים היה. **מתני' מקום שנהגו להדליק ביום הכפורים,** מי שאמר להדליק סבר שאם יהיה הבית אפל ישמש מטתו, לפיכך ידליק להתרחק מן העבירה, ומי שאמר לא ידליק סבר אין היצר מתאוה אלא לדבר שהעין רואה, לפיכך לא ידליק, שכיון שלא יראה לא יתאוה ושניהם לטובה נתכוונו. פירוש דבר אחר תשמיש המטה. אבל מדליקין בפונדקאות ובבית המים. אמר רב יהודה אמר שמואל אין מברכין על האור אלא במוצאי שבתות הואיל ותחלת ברייתו הוא, אמר ליה יישר, וכן אמר רבי יוחנן. אמר ליה רבי **אבא לעולא ודאי דאמריתו** משמא דרבי יוחנן אין מברכין על האור אלא במוצאי שבתות. אהדר דוא ברבה בר בר חנה בישות, והרגיש רבה בר בר חנה ואמר ליה לא אמרי לך הכי, אלא הכי אמרי, תאני תנא קמיה דרבי יוחנן. רבי שמעון בן אלעזר אומר יום הכפורים שחל להיות בשבת אפילו במקום שאמרו שלא להדליק מדליקין מפני כבוד השבת, עאני רבי יוחנן בתריה וחכמים אוסרין, ודייקינן מינה מאחר שאין מדליקין ביום הכפורים לא מצא אור ששבת ממלאכת עבודה, לפיכך [נ"א: שמעינן מינה בין] אין מברכין על האור במוצאי יום הכפורים. אמר ליה עדה תהא, ופירוש עדה כדגרסינן בגיטין בעניין בנתיה דרב נחמן עדי גוברין, ותוב עדה סוראה כלן עניין אחד הן. וכיון שרחו שמועה זו, כלומר אינה הלכה, כמאן סבירא, כי הא דאמרן משום ר' אלעזר מברכין על האור במוצאי שבתות ובמוצאי יום הכפורים וכן עמא דבר.

מסורת הש"ס

א) נ"ל כר"ש, ב) מנחות קג. נזיר ט. [ערכין כ:], ג) [מנחות קג:], ד) [לקמן נט: ס. נזיר ט:], ה) עי' שבת סג. וכתובות קיא:, ו) [תוספתא פ"ג הי"ח], ז) [שבת סג: וש"נ ונ"ל יישר וכ"ה בכרסום מג: ובשבת סג: שבועות מ. מה: חולין ח: עט: יישר כח' ידין], ח) [ויקרא יח], ט) עיין לקמן נד ע"א, י) שהבין מדבריו של רבי אבא כרבב"ח טעות כצ"ל רש"ל, כ) [ועי' תוס' כתובות לג: ד"ה אלמלי ותוס' ע"ז ג. ד"ה שלא],

◆

תורה אור השלם

1. ושרץ היאר צפרדעים ועלו ובאו בביתך ובחדר משכבך ועל מטתך ובבית עבדיך ובעמך ובתנוריך ובמשארותיך: שמות ז כח
2. כי בצל החכמה בצל הכסף ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה: קהלת ז יב
3. ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר: ישעיהו ס כא
4. מים עמקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה: משלי כ ה

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מה ראו וכו' וחי בהם ולא שימות בהם:

◆

מוסף רש"י

קרוב להאכיל את ישראל קדשים בחוץ. והכי שלחו ליה שאתה מאכיל את ישראל כעין קדשים והרואה אומר הוקדשו לפסח (ביצה כג.). **אף בגמר דבריו אדם נתפס.** כלומר תחלת דבריו של אדם וסופן נכונן דעתו נתפסת וכולן מתקיימין (לקמן ס.) דלא אזלינן בתר לשון ראשון לחודיה ולא בתר אחרון לחודיה אלא בתר כולהו (מנחות קג.). **המטיל מלאי לכיס.** מעות ומלאי להשתכר בהן למחצית שכר (שבת סג.). **ודאי דאמריתו.** לשון שאלה הוא, אמת הוא ששמעתי שאתם אומרים דבר זה של תימה (כתובות סו:).